

Diversiteit van het Sociale Netwerk van Jongeren en Jongvolwassenen met een Visuele Beperking: de Rol van Afwijzing, Overbescherming en Emotionele Warmte van Ouders.

Bella Rosemarie van Erp

Studentnummer: 2505518

Begeleider: Dr. Sabina Kef

Bachelorscriptie Orthopedagogiek

Juni 2014

Vrije Universiteit, Amsterdam

Faculteit Psychologie en Pedagogiek

Abstract

Subject of this paper was the relation between diversity of the social network of adolescents and young adults with a visual impairment and the parenting variables overprotection, parental rejection and emotional warmth. Secondly the question was raised what the attitude of involved inhabitants of society towards adolescents with a visual impairment was. Last, this research tried to answer whether a new intervention called Mentor Support would be supported by society. The main goal of Mentor Support is to increase the social network of adolescents with a visual impairment by paying attention to three domains; leisure, employment and relationships. The first research question was answered using a multiple regression analysis which used dataset I (N = 289) with participants having a visual impairment. The second and third research questions were answered by a questionnaire filled out by involved inhabitants of society (N = 40) asking their opinion about adolescents with a visual impairment and Mentor Support. Analysis showed that emotional warmth of parents is related to more diversity in social networks of their young adult children. The other parenting variables showed no significant results. From the analysis of the second dataset it was concluded that the participants had little knowledge of adolescents with a visual impairment, however the participants were open to social participation of these adolescents. Also participants showed a positive attitude towards the intervention Mentor Support. A suggestion for future research was to research the connection between diversity of the social network and the amount of social participation of adolescents with a visual impairment.

Samenvatting

In deze bachelorscriptie is onderzocht wat het verband was tussen de diversiteit van het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking en opvoedingsvariabelen overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte. Een tweede onderzoeksvraag was wat de houding van maatschappelijk betrokken burgers is ten aanzien van jongeren met een visuele beperking. Tevens is onderzocht of de nieuwe interventie Mentor Support draagvlak zou kunnen vinden binnen de maatschappij. Mentor Support heeft als doel het sociale netwerk van jongeren met een visuele beperking uit te breiden door aandacht te besteden aan drie verschillende domeinen; vrije tijd, werk en relaties. De eerste onderzoeksvraag is beantwoord door middel van een multiële regressieanalyse die werd uitgevoerd op dataset I waarin 289 respondenten met een visuele beperking waren opgenomen. De tweede en derde onderzoeksvragen zijn beantwoord door 40 maatschappelijk betrokken burgers een vragenlijst te laten invullen en naar hun mening te vragen met betrekking tot jongeren met een visuele beperking en Mentor Support. Uit de analyses is gebleken dat het verband tussen emotionele warmte van ouders en de diversiteit van het sociale netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking positief is. De andere twee opvoedingsvariabelen vertoonden geen significant verband. Uit de analyse van de tweede dataset is geconcludeerd dat de respondenten weinig kennis hebben over mensen met een visuele beperking, maar dat zij wel open staan voor sociale participatie van deze jongeren. Ook bleek dat de respondenten Mentor Support een goede interventie achtten. Een suggestie voor nieuw onderzoek zou kunnen zijn om het verband tussen de diversiteit van het sociale netwerk en de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te onderzoeken.

1. Inleiding

De laatste jaren is veel onderzoek gedaan naar de sociale ontwikkeling en sociale participatie van kinderen, jongeren en volwassenen met een visuele beperking. Dit onderzoek is onder andere van belang omdat uit onderzoek blijkt dat het sociale netwerk op verschillende manieren een rol speelt in het welzijn van mensen met een visuele beperking (Huure & Komulainen, 1999; Kef, Hox & Habekothé, 2000).

Huidig onderzoek

De aanleiding van huidig onderzoek is de vraag welke factoren in verband staan met de diversiteit binnen het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking. Door deze vraag te beantwoorden, kunnen jongeren en hun ouders in het vervolg wellicht beter worden begeleid, met als doel het welzijn van de jongeren te bevorderen. Dit onderzoek is onderdeel van het longitudinale onderzoeksproject van Sabina Kef (1997, 2006). Kef onderzocht verschillende aspecten van het sociale netwerk van jongeren met een visuele beperking, zoals de grootte, de samenstelling en de mate van steun die het sociale netwerk kon bieden. Vijf bachelorstudenten orthopedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam schrijven dit jaar hun bachelorscriptie over de diversiteit van het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen met een beperking. Door deze studenten worden vijf factoren onderzocht die mogelijk een bijdrage leveren aan de diversiteit van het sociale netwerk; deelname aan regulier of speciaal onderwijs, leeftijd- en man-vrouwverschillen, het aantal broers en zussen, psychologische factoren als zelfwaardering en de mate van acceptatie van de beperking en tot slot de opvoeding die de participanten hebben gehad.

Dit onderzoek richt zich op het laatst genoemde onderdeel en spitst zich toe op de band met de ouders en de opvoeding; er zal worden ingegaan op de rol van afwijzing, overbescherming en emotionele warmte van ouders bij de diversiteit van het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking. Het onderzoeken wat de rol van de opvoeding en de band met ouders is op de diversiteit van het sociale netwerk is van belang omdat het implicaties kan brengen voor de ondersteuning van ouders van een kind met een visuele beperking. Wanneer afwijzing, overbescherming en emotionele warmte samen blijken te hangen met de diversiteit van het sociale netwerk, kunnen interventies worden ontwikkeld waarin de band met ouders centraal staat, met als doel het sociale netwerk te verbreden en het algehele welzijn van de jongeren te bevorderen.

Mentor Support

In dit onderzoek wordt niet alleen de band met de ouders onderzocht, maar ook de houding van maatschappelijk betrokken burgers ten aanzien van jongeren met een visuele beperking. Met de term maatschappelijk betrokken burgers wordt bedoeld op mensen die bijvoorbeeld docent zijn op een school, instructeur bij een sportclub of muziekdocent, maar ook op museummedewerkers en barpersoneel in een kroeg. Sabina Kef en Eline Heppe zijn momenteel bezig om Mentor Support te ontwikkelen. Dit is een interventie die de sociale participatie van mensen met een visuele beperking moet bevorderen. Nadruk wordt gelegd op drie verschillende domeinen van sociale participatie: vrije tijd, werk en relaties. Jongeren met een visuele beperking hebben in onderzoek van Kef (2006) aangegeven dat zij graag meer contact zouden willen hebben met leeftijdsgenoten. De jongeren die deelnemen aan Mentor Support, krijgen ieder een mentor toegewezen die niet ver van hen vandaan woont. Samen met deze mentor ondernemen de jongeren sociale activiteiten om te leren hoe zij zo goed mogelijk kunnen participeren in de samenleving. Zo zal worden geprobeerd om het sociale netwerk van de jongeren uit te breiden. De effectiviteit van Mentor Support wordt mede bepaald door de houding van de maatschappij ten aanzien van de jongeren met een visuele beperking. Wanneer maatschappelijk betrokken mensen deze groep jongeren niet accepteren, is het mogelijk dat de interventie minder effectief zal zijn. Kef en Heppe zullen onderzoeken of Mentor Support effect heeft op de diversiteit van het sociale netwerk en het welzijn van de deelnemende jongeren. Huidig onderzoek is gericht op de (voor)oordelen die maatschappelijk betrokken burgers hebben over het sociale netwerk van jongeren met een visuele beperking.

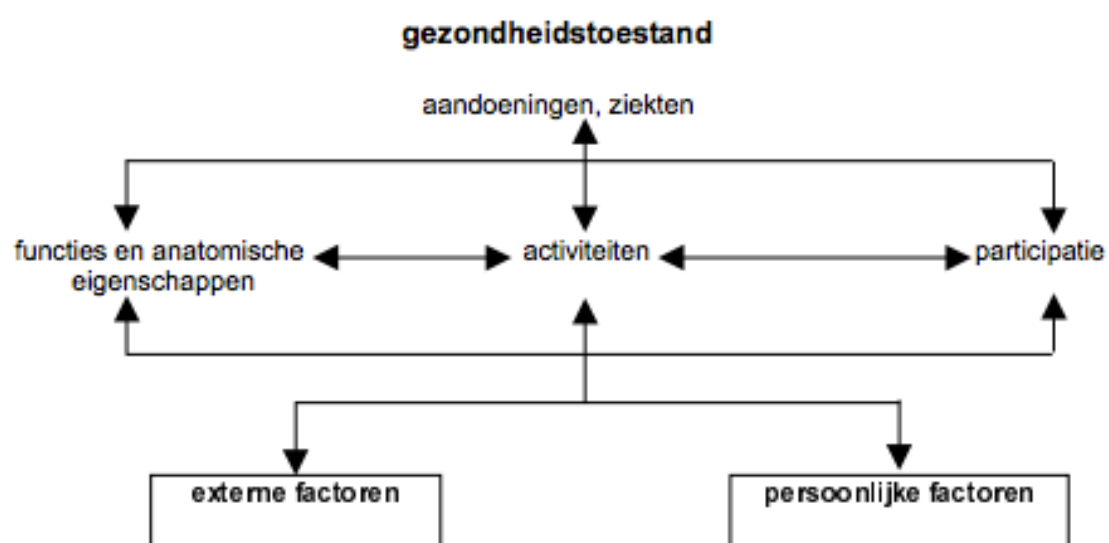
Opheldering van de term visuele beperking

Met de term visuele beperking wordt niet alleen op mensen die blind zijn bedoeld, maar het betreft de gehele groep mensen met een matige tot ernstige visuele beperking en degenen die blind zijn. Om te bepalen welke beperkingen wel of niet worden meegenomen, wordt het internationale classificatiesysteem voor beperkingen (ICD-10) aangehouden. Matig slechtziende mensen hebben een gezichtsscherpte tussen 12% en 30% of een gezichtsveld met een diameter kleiner dan 60° maar groter dan 20°. Mensen met een ernstige visuele beperking hebben een gezichtsscherpte tussen de 5% en 12% of een gezichtsveld met een diameter tussen de 10° en 20°. Praktisch blinde mensen hebben een gezichtsscherpte onder de 5% of een gezichtsveld met een diameter kleiner dan 10°. Volgens deze classificatie betreft de

gehele groep mensen met een visuele beperking in dit onderzoek alle mensen met een gezichtsscherpte van 0 tot 30% of een gezichtsveld met een diameter kleiner dan 60° (World Health Organisation, 1980).

Uit onderzoek van Klarenbeek (2006) is gebleken dat er een verband is tussen de ernst van de visuele beperking en de mate van afhankelijkheid; hoe ernstiger de stoornis, hoe afhankelijker de jongeren van hun omgeving waren. Wanneer wordt gesproken over mensen met een visuele beperking, betreft dit een zeer heterogene doelgroep. De beperking in visuele waarneming kan zich op verschillende plaatsen in het visuele systeem bevinden; bijvoorbeeld in het oog zelf, de zenuwbanen of op verschillende plaatsen in de hersenen. Een stoornis in het visuele systeem kan zowel stabiel als progressief zijn. Bij een stabiele stoornis hoeven kinderen en hun gezin maar één keer het proces van acceptatie te doorlopen, terwijl met een progressieve stoornis dit proces voortduurt, omdat de toestand blijft verslechteren. Jongeren met een stabiele stoornis hebben een hogere mate van zelfwaardering; ook zijn zij onafhankelijker dan jongeren met een progressieve stoornis (Klarenbeek, 2006).

Huidig onderzoek is niet gericht op wat voor beperking iemand heeft en hoe jongeren worden beperkt in hun functioneren, maar juist op wat zij wel kunnen. Een beperking kan volgens het International Classification of Functioning, Disability and Health model (ICF model, World Health Organisation, 2002) welke staat weergegeven in figuur 1 vanuit een biopsychosociale invalshoek worden bekeken.

Figuur 1. Grafische weergave van het ICF model (World Health Organisation, 2002).

De factoren die per persoon in kaart worden gebracht zijn de gezondheidstoestand, dus ziektes en aandoeningen, de functies en anatomische eigenschappen zoals stoornissen, de activiteiten die iemand juist wel of juist niet kan ondernemen en de sociale participatie en eventuele problemen die hierbij worden ondervonden. Per persoon wordt bekeken hoe deze factoren met elkaar samenhangen, welke externe factoren uit iemands fysieke en sociale omgeving een rol spelen en welke persoonlijke invloeden meespelen. Wanneer het ICF-model wordt gebruikt om het biopsychosociaal functioneren van iemand met een visuele beperking in kaart te brengen, staat bij de factor ‘ziektes en aandoeningen’ niet dat er sprake is van een visuele beperking, maar wordt ook gespecificeerd om wat voor beperking het gaat.

Het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking

Steun uit het sociale netwerk is voor alle mensen van belang; dit draagt bij aan het welbevinden en de kwaliteit van leven (Kef, 1997). Uit onderzoek van Kef (1997) is gebleken dat een verschil bestaat in de grootte van het sociale netwerk van jongeren met en zonder een visuele beperking. De omvang van het sociale netwerk bij jongeren met een visuele beperking is vaak kleiner dan bij jongeren zonder een visuele beperking. Dit kan het welzijn van deze jongeren negatief beïnvloeden, doordat zij minder steun krijgen vanuit hun sociale netwerk. Sociale steun kan stress verminderen doordat de mensen uit het sociale netwerk op verschillende manieren kunnen helpen; bijvoorbeeld op praktisch en emotioneel gebied (del Valle, Bravo, & López, 2010). Ook werkt sociale steun beschermend door de positieve effecten van de aanwezigheid van anderen (Kef, 1997). Dit zorgt ervoor dat jongeren niet geïsoleerd raken, zij zich deel voelen van een waardevol sociaal netwerk en signalen van liefde en begrip ontvangen.

Hoe het komt dat jongeren met een visuele beperking een kleiner sociaal netwerk hebben, is in een aantal onderzoeken aan de orde gekomen. Over het algemeen hebben deze jongeren minder ontwikkelde sociale vaardigheden; het is voor hen moeilijker om te interacteren met leeftijdsgenoten en zij hebben meer moeite met het aangaan van intieme relaties (Kef, 2006). Een visuele beperking kan jongeren tevens op verschillende manieren beperken in het ondernemen van sociale activiteiten (Huurre & Komulainen 1999). Jongeren met een visuele beperking hebben bijvoorbeeld minder vrienden, zijn vaker sociaal geïsoleerd en hebben minder adequate interpersoonlijke sociale vaardigheden. Ook is er vaak sprake van beperkte mobiliteit, wat kan leiden tot minder sociale participatie (Kef, 2006). Zebehazy en

Smith (2011) hebben onderzocht welke factoren een rol spelen bij de ontwikkeling van sociale vaardigheden bij jongeren met een visuele beperking. Uit dit onderzoek is gebleken dat jongeren met een visuele beperking die meedoen aan buitenschoolse activiteiten, betere sociale vaardigheden bezitten dan jongeren met een visuele beperking die niet aan deze activiteiten meedoen. Kef (1997) toont ook een verband tussen deelname aan buitenschoolse activiteiten en het sociale netwerk; jongeren met een visuele beperking hebben relatief minder vrienden die zij hebben leren kennen tijdens vrijetijdsbesteding dan jongeren zonder visuele beperking.

Jongeren met een visuele beperking blijken tevens relatief meer tijd alleen door te brengen met passieve activiteiten dan jongeren zonder een visuele beperking (Sacks & Wolffe, 1998). Ze brengen minder tijd door in gezelschap van anderen dan jongeren zonder visuele beperking. Jongeren met een visuele beperking zijn vaker thuis en hebben dan ook vaker hobby's die zij thuis uitvoeren zonder anderen (Kef, 2006). Zebahazy en Smith (2011) vonden een verband tussen het uitvoeren van betaald werk en sociale vaardigheden; degenen die werkten, hadden betere sociale vaardigheden dan degenen die dit niet deden. Uit onderzoek is ook gebleken dat een negatief verband bestaat tussen werkloosheid en de grootte van sociale netwerken van volwassenen met een visuele beperking (Roy, Dimigen, & Taylor, 1998). Mensen die werkloos waren, bleken relatief vaker een kleiner sociaal netwerk te hebben en zij bleken dit netwerk minder te benutten om een baan te vinden.

Naast dat relaties buiten de familie opbouwen voor jongeren met een visuele beperking dus moeizamer lijkt te gaan, kunnen ook de banden met ouders en familieleden onder druk komen te staan. Nixon (1994) beschrijft een aantal van de problemen die een gezin kan tegenkomen wanneer blijkt dat een van de gezinsleden een visuele beperking heeft. In deze beschrijving is net als in het onderzoek van De Klerk en Greeff (2011) naar voren gekomen dat er ouders zijn die problemen hebben met omgaan met de visuele beperking. Er spelen dan zowel problemen binnen het gezin zelf, als tussen het gezin en het sociale netwerk om het gezin heen. Ouders van kinderen met een visuele beperking zijn na de diagnose een tijd bezig met het accepteren van het kind zoals het vanaf dat moment zal zijn; hun kind heeft een visuele beperking. De nieuwe gezinssituatie die ontstaat, brengt nieuwe risico's met zich mee, wat leidt tot een verzwaarde opvoedingssituatie (Kef, 2006). Ouders die het proces van acceptatie sneller doorstaan, blijken veerkrachtiger te zijn dan ouders die het moeilijk vinden om een nieuwe houding aan te nemen ten aanzien van hun kind

(De Klerk & Greeff, 2011). Ouders bij wie de acceptatie (nog) laag is, blijken moeilijker steun te kunnen ontvangen van hun omgeving.

De Klerk en Greeff (2011) geven aan dat juist voor deze gezinnen ondersteuning van buiten het gezin van belang is, omdat dit hen kan helpen om te gaan met de beperking. Deze gezinnen zouden ondersteuning kunnen vinden in het verkrijgen van benodigde middelen, maar ook in het vinden van begeleiding, empathie, begrip of aanmoediging. Problemen binnen het gezin kunnen verschillende gevolgen hebben; deze kunnen bijvoorbeeld leiden tot instabiele gezinsrelaties. Binnen deze gezinnen is het waarschijnlijk dat er bij zowel degene met een visuele beperking als bij andere gezinsleden een gebrek is aan sociale ondersteuning door andere gezinsleden. Steun van gezinsleden is belangrijk omdat in de huidige samenleving jongeren met een visuele beperking in grote mate afhankelijk zijn van de ondersteuning van hun gezinsleden.

Emotionele warmte, afwijzing door ouders en overbescherming

Emotionele steun binnen het gezin wordt door Khaleque (2012) gezien als een onderdeel van de warmte die kinderen van hun ouders ontvangen. Emotionele warmte van ouders is in de PARTheory een onderdeel van de acceptatie van kinderen door de ouders (Rohner & Britner, 2002). In de PARTheory worden afwijzing door ouders en acceptatie door ouders gezien als twee uitersten van dezelfde dimensie. Acceptatie wordt gekenmerkt door emotionele warmte, liefde, affectie, zorg, en steun die ouders uiten aan hun kinderen. Wanneer kinderen zich geaccepteerd voelen door hun ouders, vinden zij zichzelf minder vijandig en agressief (Khaleque, 2012). Ook rapporteren deze kinderen een hogere mate van onafhankelijkheid, een positiever zelf- en wereldbeeld en meer zelfkennis, emotionele responsiviteit en emotionele stabiliteit. Uit onderzoek van Kef (2006) is gebleken dat de meeste jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking hun ouders ondersteunend vonden; zij vonden hen betrokken, responsief, niet al te streng en rapporteerden dat de ouders de autonomie van hun kinderen stimuleerden.

Afwijzing wordt gekenmerkt door de afwezigheid van emotionele warmte, affectie en liefde door de ouders. Afwijzing door ouders is gerelateerd aan verschillende psychologische problemen, zoals depressie, gedragsproblemen, delinquentie en verslavingsproblematiek (Rohner & Britner, 2002). De relatie tussen afwijzing door ouders en de steun uit het sociale netwerk is voor zover bekend nog niet onderzocht. Wel is bekend dat ouders die moeite hebben met het accepteren van

de beperking, meer moeite hebben met het accepteren van steun uit de omgeving (De Klerk & Greeff, 2011).

In verschillende onderzoeken is naar voren gekomen dat mensen met een chronische ziekte of een beperking die overbescherming ervaren door hun omgeving, vaker depressief zijn (o.a Thompson & Sobolew-Shubin, 1993; Cimarolli 2006). Uit het onderzoek van Thompson en Sobolew-Shubin (1993) is gebleken dat overbescherming samenhangt met een negatieve houding van de verzorgende. Zo zouden de verzorgenden de mensen voor wie wordt gezorgd, restricties op kunnen leggen, waardoor hun vrijheid wordt beperkt. Cimarolli (2006) heeft in haar onderzoek aangetoond dat overbescherming door ouders problematisch was voor volwassenen met een visuele beperking. Uit haar onderzoek bleek dat degenen met minder waargenomen ondersteuning van vrienden of familie en meer waargenomen overbescherming, vaker depressieve symptomen hadden. Cimarolli legt in het onderzoek de link tussen overbescherming en de theorie van Seligman (1992) over aangeleerde hulpeloosheid. Mensen die overbescherming ervaren in de zorg, kunnen door de aangeleerde hulpeloosheid worden tegengehouden in het bereiken van belangrijke mijlpalen in hun leven, bijvoorbeeld op het gebied van carrière en gezinsvorming.

Toch lijken ouders van jongeren met een visuele beperking niet per definitie overbeschermend te zijn; in onderzoek van Kef (2006) rapporteerden ouders zelf dat zij juist de autonomie van hun kinderen stimuleren; dit werd bevestigd door de jongeren zelf. De jongere kan echter ook door de ouders te weinig worden beschermd; dit is het andere uiterste en kan ook negatieve gevolgen hebben. Het is de taak van ouders om een balans te zoeken tussen te weinig veiligheid en bescherming bieden en het kind te veel beschermen (Sacks en Wolffe, 2006). De jongere te weinig aanmoedigen om dingen zelfstandig te doen, lijkt niet bevorderend voor de onafhankelijkheid. Kef en Decovič (2004) concludeerden in hun onderzoek naar sociale ondersteuning door ouders en leeftijdgenoten dat de steun van leeftijdsgenoten significant bijdraagt aan het welzijn van jongeren met een visuele beperking, maar dat steun van ouders dit niet doet. Het leek dus belangrijk dat jongeren onafhankelijk worden en met leeftijdsgenoten optrekken om op die manier zo onafhankelijk mogelijk te worden.

Diversiteit van het sociale netwerk

Wanneer kinderen meerdere sociale activiteiten ondernemen, lijkt het aannemelijk dat hun sociale netwerk groter wordt. Verschillende onderzoekers hebben reeds verbanden tussen de grootte van het sociale netwerk en factoren als sociale vaardigheden, werkloosheid en problemen binnen gezinnen met een kind met een visuele beperking onderzocht (Zebehazy & Smith, 2011; Nixon, 1994; Roy, Dimigen, & Taylor, 1998). Toch blijkt de grootte van het sociale netwerk niet de enige sociale factor te zijn die samenhang vertoont met het welzijn. Uit onderzoek is gebleken dat drie verschillende soorten steun te onderscheiden zijn en dat deze door verschillende groepen binnen het sociale netwerk worden gegeven (Hombrados-Mendieta, Gomez-Jacinto, Dominguez-Fuentes, Garcia-Leiva, & Castro-Trave, 2012). Klasgenoten zijn zowel een bron van informatie als emotionele steun, docenten bleken vooral een bron van informatie te zijn en ouders bleken in dit onderzoek voornamelijk emotionele en instrumentele steun te bieden. Emotionele steun ontvangen jongeren zonder visuele beperking volgens het onderzoek van Kef en Decovič (2004) voornamelijk van hun ouders, maar jongeren met een visuele beperking ontvangen emotionele steun voornamelijk van leeftijdsgenoten en juist minder van hun ouders. Emotionele steun lijkt de meest belangrijke vorm van steun te zijn, omdat deze vorm het sterkste verband heeft met het welzijn van jongeren met een visuele beperking (Kef & Decovič, 2004). Toch hebben jongeren behoefte aan zowel emotionele, als instrumentele en informatieve ondersteuning. Dit impliceert dat door één vorm van steun van één bepaalde groep uit het sociale netwerk de totale behoefte aan steun niet wordt gedekt.

Huxhold, Fiori en Windsor (2013) vonden in hun onderzoek ook bewijs voor het belang van de diversiteit van het sociale netwerk. Hun bevindingen waren dat de grootte van het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen over de jaren heen afnam, maar dat dit niet de beste voorspeller was voor het welzijn. De beste voorspellers waren emotionele steun van de omgeving en sociale betrokkenheid. De conclusie van dit onderzoek was dat investeren in verschillende delen van het sociale, verschillende aspecten van het welzijn beïnvloedt. Het bevorderen van ondersteunende relaties verkleint het negatieve affect en het deelnemen aan sociale activiteiten is belangrijk om het positieve affect te vergroten.

Omdat het welzijn in verband staat met verschillende delen van het sociale netwerk, lijkt de diversiteit van het sociale netwerk een rol te spelen bij het welzijn.

De diversiteit van het sociale netwerk van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking is echter voor zover bekend niet onderzocht. De diversiteit van het sociale netwerk is in huidig onderzoek geoperationaliseerd door de personen die deel uit maken van het netwerk in te delen in verschillende groepen. Het sociale netwerk is ingedeeld in de volgende groepen: oorspronkelijk gezin (ouders, broers en zussen), eigen gezin (echtgenoot, kinderen) familie, klas- en schoolgenoten, docenten, collega's, clubgenoten, burens en professionals. De diversiteit wordt in huidig onderzoek bepaald aan de hand van het aantal mensen binnen de verschillende groepen; in hoe meer groepen er twee of meer mensen zitten, hoe groter de diversiteit binnen het sociale netwerk is. Hoe meer groepen geen of slechts één persoon bevatten, hoe kleiner de diversiteit is

Onderzoeksvragen en hypotheses

De samenhang tussen overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte met het welzijn van jongeren is in bovenstaande tekst aangetoond. Tevens is het verband tussen de diversiteit van het sociale netwerk en het welzijn van jongeren verhelderd. De samenhang tussen de drie opvoedingsvariabelen (overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte) en de diversiteit van het sociale netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking is voor zover bekend nog niet onderzocht. De eerste onderzoeksvraag is de vraag wat voor verbanden er bestaan tussen de opvoedingsvariabelen emotionele warmte, overbescherming en afwijzing door ouders, en de diversiteit van het sociale netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking. De tweede onderzoeksvraag was op wat voor manier maatschappelijk betrokken burgers zoals docenten op scholen en begeleiders op een vrijetijdsbesteding de participatie van jongeren met een visuele beperking (zoals met Mentor Support) beoordelen. Tevens is hen gevraagd of zij denken dat de relaties van de jongeren met een visuele beperking met hun ouders een rol spelen bij de participatie van deze jongeren.

Bij de eerste onderzoeksvraag zijn drie hypotheses geformuleerd. De eerste hypothese is dat door overbescherming het sociale netwerk van jongvolwassenen minder divers zal zijn. Deze hypothese is gebaseerd op de literatuur waarin wordt aangetoond dat jongeren en volwassenen die overbescherming ervaren, een lager welzijnsniveau hebben en vaker depressieve symptomen hebben. De tweede hypothese is dat door afwijzing door ouders het sociale netwerk ook minder divers zal zijn. Ouders die hun kind met de beperking (nog) niet accepteren, blijken volgens de

literatuur meer moeite te hebben met steun accepteren uit hun omgeving. Zodoende lijkt het plausibel dat hun sociale netwerk minder divers wordt. De laatste hypothese luidt dat door emotionele warmte het netwerk het meest divers is. Ouders die hun kind wel accepteren en het kind emotionele warmte bieden, lijken makkelijker steun uit de omgeving te ervaren; zij benutten het sociale netwerk meer en zodoende zou het sociale netwerk ook meer divers kunnen zijn.

Bij de tweede onderzoeksvraag zijn vijf hypothesen ontwikkeld. Verwacht wordt dat de maatschappelijk betrokken burgers de participatie van jongeren met een visuele beperking zullen accepteren maar niet heel makkelijk zullen vinden om dit te faciliteren, omdat het momenteel nog niet veel voor lijkt te komen. Ten aanzien van Mentor Support is de verwachting dat maatschappelijk betrokken burgers positief, of in elke geval niet negatief zullen reageren op dit initiatief. De laatste drie hypothesen hebben als onderwerp de opvoeding en ondersteuning door de ouders. Verwacht wordt dat de maatschappelijk betrokken burgers denken dat overbescherming en afwijzing negatief samenhangen met de mate van sociale participatie. Deze hypothese is zo opgesteld omdat overbescherming en afwijzing door ouders negatieve begrippen zijn en een negatieve reactie op zouden kunnen roepen. Als laatste werd verwacht dat emotionele warmte juist positief zou samenhangen met de sociale participatie van deze groep jongeren.

2. Methode

Procedure

Voor deel I van dit onderzoek werd gebruik gemaakt van telefonische interviews om informatie te verzamelen. Het interview is met behulp van *Computer Assisted Data Collection* afgenomen. Dit programma maakte het mogelijk om de antwoorden van respondenten tijdens de afname van het interview in de computer in te voeren, automatisch op te slaan en gemakkelijk naar een data- of wordbestand te exporteren. De methode die gebruikt werd, is het *Computer Assisted Telephone Interview*. Het interview is afgenomen door dertien interviewers, die voor de start van het onderzoek een interviewtraining hebben gevolgd. Het telefonisch interview duurde ongeveer anderhalf uur en werd afgenomen in een stille ruimte. Het interview bestond voor het grootste deel uit gestandaardiseerde vragenlijsten en een aantal open vragen. De open vragen betroffen voornamelijk achtergrondvariabelen en de gestandaardiseerde vragenlijsten die voor huidig onderzoek zijn gebruikt, worden verderop besproken.

Voor deel II van het onderzoek werd een interview samengesteld door vijf bachelorstudenten onder begeleiding van een PhD studente afgenomen (bijlage 1). De bachelorstudenten hebben ieder acht participanten benaderd. Wanneer de participanten terplekke tijd hadden of een afspraak wilden maken, brachten de studenten de participanten een bezoek. De studenten vertelden wat het onderzoek inhield, bespraken kort zaken als de duur van het interview en de anonimiteit van de participanten en vroegen of zij geïnteresseerd waren om deel te nemen. Na een positieve reactie werd de participanten gevraagd om een brief te lezen met informatie over het onderzoek (informed consent, bijlage 1). Na toestemming van de deelnemers, kregen de participanten een vragenlijst op papier. Nadat ze deze hadden ingevuld, namen de studenten een semi-gestructureerd interview bij hen af.

Wanneer de participanten aangaven geen tijd te hebben voor een afspraak, maar zij wel medewerking wilden verlenen, werd de procedure per e-mail en telefonisch afgehandeld. Per e-mail werd hen beknopte informatie over de achtergrond van het onderzoek, de afnameduur en de anonimiteit van de participanten gestuurd; in de bijlage troffen ze de informatiebrief en de vragenlijst. De vragenlijst konden zij invullen en terugmailen. Telefonisch werden vervolgens de open vragen behandeld, waarna de participant hartelijk werd bedankt voor de deelname. In totaal namen het invullen van de vragenlijst en het beantwoorden van de interviewvragen ongeveer twintig tot dertig minuten in beslag. De antwoorden op de vragen uit de vragenlijst werden ingevoerd in een databestand in het programma SPSS statistics (versie) voor analyse. De antwoorden op de open vragen zijn samengevat in een Word-document en vervolgens geanalyseerd per thema.

Participanten

De dataset van deel I van dit onderzoek, is afkomstig van de longitudinale studie die Sabina Kef sinds 1994 aan het uitvoeren is. De participanten van het eerste cohort van dit longitudinale onderzoek zijn de eerste keer benaderd door Kef (1997) en voor het tweede en derde onderzoek in 2006 en 2010 opnieuw gevraagd om deel te nemen. Een tweede cohort respondenten is toegevoegd in 2006 en in 2010 opnieuw benaderd. Een deel van de groep die in 1997 of 2006 deelnam, is afgefallen om verschillende redenen. Het derde cohort nam voor het eerst deel in 2010.

In totaal zijn 289 respondenten met een visuele beperking geïnterviewd. De leeftijd van de respondenten in dataset I varieert van 20 tot 38 jaar ($M = 29,06$ $SD = 5,01$). De man-vrouwverdeling was ongeveer gelijk (55% man). Het grootste deel van

de participanten was geboren in Nederland (93%); drie kwamen er uit Suriname (1%) en de rest had een ander geboorteland. Van de deelnemers had 2% slechts de basisschool afgerond; 9% had lbo, mavo, vmbo, of het eerste jaar van het mbo afgerond; het grootste deel (46%) had de havo, het vwo of mbo2, mbo3 of mbo4 behaald en 37% had een hbo of wo-studie afgerond. Van de respondenten had 73% een stabiele visuele stoornis en 27% een progressieve visuele stoornis. De mate van slechthziendheid werd ingedeeld in drie groepen: matig slechthziend (50%), ernstig slechthziend (31%) en blind (19%).

Voor deel II van dit onderzoeksrapport zijn in totaal veertig participanten bereikt. De respondenten zijn geselecteerd door vijf derdejaars bachelorstudenten van de opleiding pedagogische wetenschappen aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. De respondenten werden geselecteerd uit het netwerk en de omgeving van de studenten. Ongeveer een kwart van de respondenten waren medewerkers van een lokale voorziening als een café, bioscoop, discotheek of museum. Een kwart werkte bij een vrijetijdsclub, bijvoorbeeld als instructeur, trainer of coach. Nog eens een kwart bestond uit docenten van middelbare scholen en het resterende kwart bestond uit personen uit het eigen sociale netwerk van de studenten, waarvan de helft vrienden of buren en de andere helft ouders of familieleden.

De leeftijd van de respondenten van dataset II varieerde van 19 tot 62 jaar ($M = 33,35$ $SD = 11,75$). Van de respondenten was 52,5 % vrouw ($n = 21$) en 47,5% man ($n = 19$). Het grootste deel van de respondenten had de Nederlandse nationaliteit (90%), een deel had de Turkse nationaliteit (5%) er was één respondent die Nederlands-Turks aangaf (2,5%) en één respondent met de Surinaamse nationaliteit (2,5%). Het opleidingsniveau lag gemiddeld hoog; 16 participanten (40%) gaven wo aan, ook 16 participanten (40%) gaf hbo aan, 4 deelnemers (10%) zaten op mbo niveau, twee participanten (5%) hadden de mavo of vmbo gedaan, één participant de havo (2,5%) en één participant het vwo (2,5%). 25% van de participanten gaf aan dat ze iemand met een visuele beperking kenden; van de overige 75% kende geen van allen iemand met een visuele beperking.

Materialen

Voor deel I van het onderzoek zijn verschillende vragenlijsten gebruikt. De Social Network Map (SNM) (Tracy & Whittaker, 1990; Tracy & Abell, 1994) is gebruikt om de omvang en de samenstelling van het sociale netwerk in kaart te brengen. In de SNM werd de respondent gevraagd welke mensen belangrijk voor hem

of haar zijn. Door SNM worden negen verschillende sectoren binnen het sociale netwerk onderscheiden: gezinsleden uit het oorspronkelijke gezin (vader, moeder, broers en zussen), gezinsleden uit het eigen gezin (echtgenoot, kinderen), familieleden, vrienden, klasgenoten, docenten, collega's, clubgenoten, burens en professionals. Een voorbeeld van een vraag is: 'Zijn er familieleden die belangrijk voor u zijn?'. Belangrijke personen uit het sociale netwerk kunnen slechts in één sector worden vermeld; een klasgenoot die ook een buurjongen is, kan in de sector 'vrienden' worden ingedeeld óf in de sector burens; niet in beide sectoren. De deelnemers mogen zelf bepalen in welke sector ze elk persoon uit hun sociale netwerk plaatsten.

Om aan de hand van de SNM de uitkomstvariabele 'diversiteit van het sociale netwerk' te definiëren, is een variabele gecreëerd waarvoor eerst de som van het aantal netwerksectoren van de SNM dat leeg was, of waar maar één persoon in werd genoemd werd berekend. De som van het aantal lege sectoren werd vervolgens afgetrokken van het totaal aantal sectoren; dit waren er negen. Wanneer iemand dus in drie sectoren géén of slechts één persoon noemde, was de score op de variabele diversiteit zes; zes sectoren bevatten namelijk twee of meerdere mensen. Hoe hoger de score op deze variabele, hoe meer divers het sociale netwerk. De minimumscore op de diversiteit is theoretisch gezien 0, wanneer er bij een participant dus geen sprake is van een sociaal netwerk; de maximum score is 9, dan heeft een participant in elke sector twee of meerdere mensen genoemd.

Om het waargenomen opvoedgedrag van ouders te meten, is gebruik gemaakt van een verkorte versie van de Eigna Minnen ag Barndoms Uppfostran (EMBU), waarvan de betrouwbaarheid voldoende tot goed is beoordeeld (Aluja, Del Barrio & Garcia, 2006). Deze vragenlijst bevat de drie schalen afwijzing, overbescherming en emotionele warmte. In totaal bevatte de EMBU 24 items die in de vorm van stellingen aan de respondent werden voorgelegd. De respondenten gaven antwoorden op een vierpunts Likertschaal met de antwoordmogelijkheden 'nooit', 'zelden', 'vaak' en 'meestal'. Een voorbeeld van een item dat in de schaal afwijzing voorkwam is: 'Mijn ouders hadden tegenover anderen kritiek op mij en zeiden hoe lui en onbruikbaar ik was'. Overbescherming werd onder andere gemeten met het item: 'Het gebeurde dat ik wilde dat mijn ouders zich minder bekommerden om wat ik deed'. Een voorbeeld van een item dat emotionele warmte meet is: 'Mijn ouders toonden zich betrokken bij mijn interesses en hobby's'. De minimale score per item is 1 en de maximale score is

4. Op de drie schalen van de EMBU gelden hetzelfde minimum en maximum van 1 en 4, omdat de totaalscore op een schaal wordt berekend aan de hand van een gemiddelde van de itemscores.

Het interview dat voor deel II van het onderzoek is gebruikt, bestond uit 42 items (bijlage 2). Dit interview had als doel de houding van een brede groep maatschappelijk betrokken mensen ten aanzien van jongeren met een visuele beperking in beeld te brengen. De vragenlijst bestond uit vijf delen. De eerste paar vragen (deel 1) betroffen achtergrondgegevens als sekse, leeftijd en opleidingsniveau. In de 29 volgende items werd de respondenten gevraagd naar hun kennis over (mensen met) een visuele beperking (deel 2), hun mening over mensen met een visuele beperking (deel 3) en hun mening over de sociale participatie van mensen met een visuele beperking (deel 4). Deze vragen werden beantwoord op een vijfpunts-Likertschaal met als antwoordmogelijkheden ‘helemaal mee oneens’, ‘mee oneens’, ‘neutraal’, ‘mee eens’ en ‘helemaal mee eens’. Een voorbeeld van een item dat in deel II van dit onderzoek voorkwam, is: ‘Kinderen met een visuele beperking die door hun ouders teveel worden beschermd, participeren minder goed in de maatschappij’. Afsluitend werden vier open vragen gesteld die betrekking hadden op sociale participatie van jongeren met een visuele beperking en Mentor Support (deel 5). Een voorbeeld van een open vraag is: ‘Denkt u dat jongeren met een visuele beperking goed sociaal kunnen participeren in de maatschappij?’.

Data-analyse strategie

De statistische analyses zijn gedaan met behulp van het programma SPSS (IBM SPSS Statistics, versie 21). Voor de analyse van de data van deel I is een multiële regressie toegepast om de drie hypothesen betreffende opvoedingsvariabelen te onderzoeken. De variabelen overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte waren de drie variabelen die de variantie in diversiteit van het sociale netwerk zouden bepalen. Wanneer de absolute waarde van een significante correlatie tussen de .10 en de .29 valt, is dit geen sterk verband, tussen de .30 en .49 wordt het gezien als een matig verband en tussen de .50 en 1.00 wordt het verband als sterk gezien.

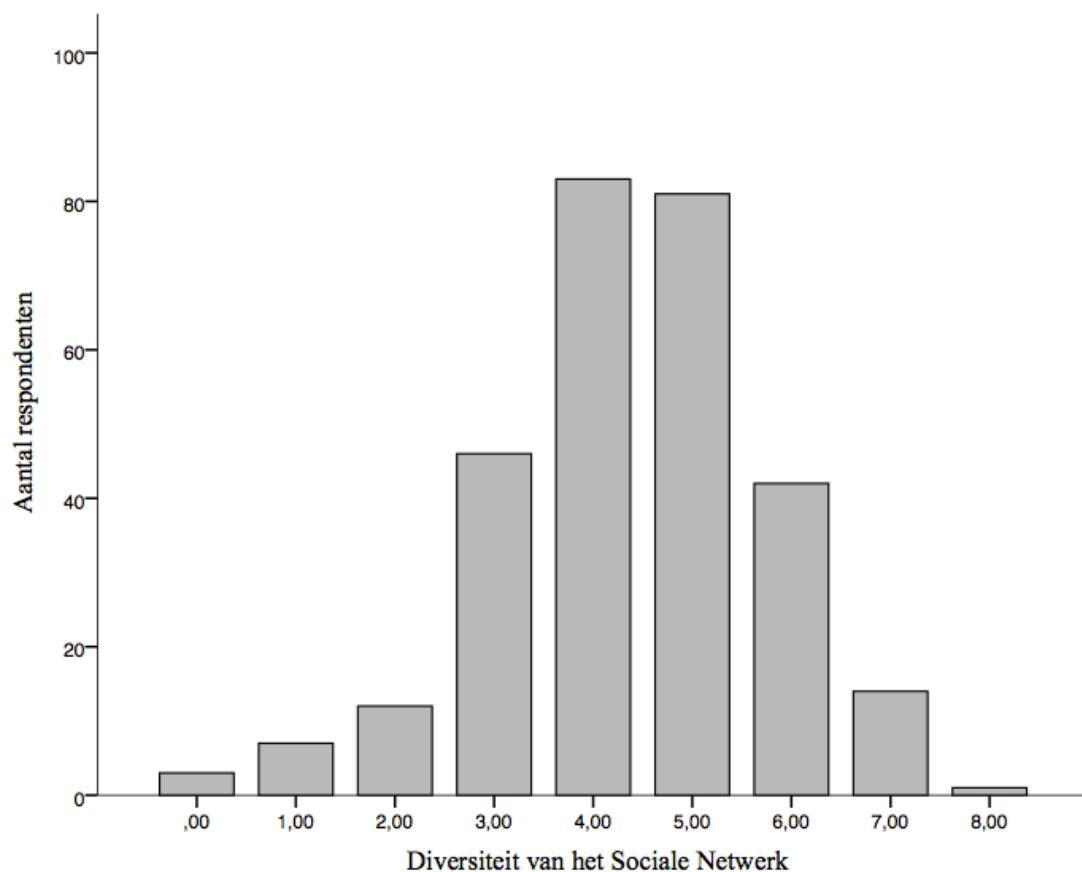
Voor deel II van het onderzoek werd deels een kwantitatieve en deels een beschrijvende, kwalitatieve analyse toegepast. De kwantitatieve analyse betrof een analyse van frequentieverdelingen; van de vragen die opvoedvariabelen betroffen, werd bepaald hoe veel procent van de participanten het hiermee eens of juist oneens was. Bij de kwalitatieve analyse zijn thema's uit de veertig verschillende antwoorden

op de vier open vragen gehaald en bekeken of deze overeen kwamen met de hypothesen.

3. Resultaten

Deel I

Om te onderzoeken of de opvoedvariabelen overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte een verband hebben met de diversiteit van het sociale netwerk, is een aantal analyses uitgevoerd. De verdeling van de variabele diversiteit van het sociale netwerk, is weergegeven in figuur 2. Uit de multiële regressie die is gedaan op dataset I bleek dat er geen interactie-effecten aanwezig waren tussen de verklarende variabelen. Tevens bleek dat de variabelen afwijzing door ouders ($M = 1.56$, $SD = 0.45$) en overbescherming ($M = 2.41$, $SD = 0.65$) geen significante bijdrage leverden aan de diversiteit op het sociale netwerk, $t(\text{afwijzing}) = .63$, $p = .530$, 95% BI $[-.30, .59]$, $t(\text{overbescherming}) = .135$, $p = .179$, 95% BI $[-.08, .42]$. Nadat deze twee variabelen waren verwijderd uit de regressieanalyse, bleef een enkelvoudige regressieanalyse over met emotionele warmte ($M = 3.28$, $SD = 0.51$) als verklarende variabele en diversiteit van het sociale netwerk als uitkomstvariabele. Het model dat werd getoetst bleek de diversiteit van het sociale netwerk voor 3,1% te verklaren, $F(1, 280) = 8.97$, $p = .003$. Emotionele warmte bleek positief samen te hangen met de mate van diversiteit van het sociale netwerk, $\beta = .464$, 95% BI $[0.16, 0.77]$, $t = 2.99$, $p = .003$. De Pearson product-moment correlatie tussen emotionele warmte en de diversiteit van het sociale netwerk bleek zwak positief, $r = .18$, $n = 298$, $p < .001$. Dit resultaat impliceert dat hoe meer emotionele warmte de deelnemers als kind van hun ouders ontvingen, hoe groter de diversiteit van hun sociale netwerk is wanneer zij volwassen zijn. De eerste hypothese wordt dus gedeeltelijk bevestigd; afwijzing door ouders en overbescherming spelen tonen geen verband met de diversiteit van het sociale netwerk, emotionele warmte door ouders draagt er positief aan bij.

Figuur 2. De frequentieverdeling van de variabele diversiteit van het sociale netwerk van dataset I, N = 289. Waarde 0 betekent dat in geen enkele netwerksector twee of meer personen zijn genoemd.

Deel II

Om de mening van maatschappelijk betrokken burgers ten aanzien van de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te beschrijven, zijn de open vragen (bijlage 2) uit dataset II geanalyseerd. Uit de kwalitatieve analyse van de open vragen van dataset II is gebleken dat de meeste participanten een positieve instelling hadden met betrekking tot sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Wel gaven veel participanten aan zichzelf als onwetend te beschouwen met betrekking tot de mogelijkheden van mensen met een visuele beperking. Velen gaven aan dat ze geloofden dat mensen met een visuele beperking goed zouden kunnen participeren in de maatschappij, maar dat de maatschappij niet altijd overal goed is ingericht om deze doelgroep te laten participeren. Op de vraag of de Mentor Support interventie hen een goed idee leek, hadden bijna alle participanten een positief antwoord. Ze dachten dat de interventie bij zou dragen aan de sociale

participatie van deze doelgroep en dat ze met behulp van een mentor ‘normale’ activiteiten konden leren ondernemen, wat ze over een drempel zou kunnen helpen om dit vaker te gaan doen. Wel plaatste een aantal mensen kanttekeningen bij de interventie, bijvoorbeeld dat de relatie tussen mentor en jongere zo gelijkwaardig mogelijk (niet betuttelend) zou moeten zijn en de jongeren niet afhankelijk moeten worden van de mentor. Deze resultaten zijn in overeenstemming met de hypothese dat de participanten de participatie van jongeren met een visuele beperking accepteren maar het nog niet gemakkelijk vinden om dit te faciliteren. Ook ten aanzien van Mentor Support werd positief gereageerd, ondanks dat sommige participanten extra randvoorwaarden aangaven.

Kwantitatieve analyses zijn toegepast om te onderzoeken of de groep maatschappelijk betrokken mensen een mening hadden over de relatie tussen de opvoedvariabelen en sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Uit de frequentieverdelingen van de antwoorden van de participanten is op te maken dat zij het met alle drie de stellingen over opvoeding van jongeren met een visuele beperking gemiddeld eens waren. Deze stellingen luiden: ‘Kinderen met een visuele beperking die door hun ouders teveel worden beschermd, participeren minder goed in de maatschappij’ (overbescherming), ‘Kinderen die worden afgewezen door hun ouders vanwege hun visuele beperking, participeren minder goed in de maatschappij’ (afwijzing door ouders) en ‘Kinderen met een visuele beperking die veel emotionele warmte ontvangen van hun ouders, participeren beter in de maatschappij (emotionele warmte)’. In tabel 1 staan het gemiddelde, de standaarddeviatie, de frequentieverdelingen van de antwoorden en de effectmat Cohens d weergegeven. De range van scores van de items is 2-5. Niemand was het dus geheel met de stellingen oneens (score 1). De effectmaten van alle items waren sterk; Cohens d is berekend aan de hand van de verwachte waarde 3 (neutraal). De waarde van Cohens d was bij elk item groter dan 1.00. Dit impliceert dat de gemiddelde waarde van dit item boven 1 standaarddeviatie boven score 3 (‘neutraal’) zat; per item vulde minimaal 50% van de participanten een van de antwoorden ‘mee eens’ of ‘helemaal mee eens’ in. De hypothese dat maatschappelijk betrokken burgers denken dat afwijzing door ouders en overbescherming negatief samenhangen met sociale participatie, is door deze resultaten bevestigd. De laatste hypothese, dat deze participanten zouden denken dat emotionele warmte positief samenhangt met de mate van sociale participatie, is tot slot ook bevestigd.

Tabel 1

Gemiddeldes, standaarddeviaties, standaardfouten en antwoordfrequentie (2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens) voor de drie items overbescherming, emotionele warmte en afwijzing (N = 40).

Item	<i>M</i>	<i>SD</i>	2	3	4	5	<i>Cohen's d</i>
Overbescherming	3.75	.74	5.0%	27.5%	55.0%	12.5%	1.01
Emotionele warmte	3.93	.80	5.0%	20.0%	52.5%	22.5%	1.16
Afwijzing	4.02	.92	7.5%	17.0%	40.0%	35.0%	1.11

Noot: Het antwoord 'helemaal mee oneens' (score 1) is voor deze vragen door geen enkele participant ingevuld en zodoende weggelaten uit bovenstaande tabel.

4. Discussie

In de discussie wordt een antwoord gegeven op alle in de inleiding genoemde onderzoeksvragen. Aan de hand van de conclusies wordt een aantal implicaties voor de praktijk gegeven. Tevens komen sterkere en zwakkere punten van huidig onderzoek naar voren en worden suggesties gedaan voor vervolgonderzoek.

Onderzoeksvragen deel I

De eerste onderzoeksvraag die in huidig onderzoek is opgehelderd, is wat voor een verbanden er bestaan tussen de verschillende opvoedingsvariabelen (overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte) en de diversiteit van het sociale netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking. Geconcludeerd kan worden dat emotionele warmte die de jongvolwassenen als kind van hun ouders hebben ontvangen een positieve bijdrage levert aan de diversiteit van het sociale netwerk van deze jongvolwassenen. De variabelen afwijzing door ouders en overbescherming vertoonden geen verband met de diversiteit van het sociale netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking.

De bevestiging dat emotionele warmte bijdraagt aan de diversiteit van het sociale netwerk is in overeenstemming met de bevindingen van Khaleque (2012). Uit zijn onderzoek is gebleken dat kinderen die door hun ouders emotioneel werden gesteund, onder andere een positiever zelf- en wereldbeeld hadden en een hogere mate van onafhankelijkheid rapporteerden. Het lijkt aannemelijk dat met name onafhankelijkheid bij zou kunnen dragen aan de diversiteit van het sociale netwerk, doordat iemand die onafhankelijk is, waarschijnlijk ook meer activiteiten zelfstandig

durft te ondernemen. Kef en Decović (2004) gaven ook het belang van onafhankelijkheid voor jongeren met een visuele beperking aan. Zij benadrukten dat onafhankelijkheid te verkrijgen is door sociale en emotionele steun van leeftijdsgenoten. Door meer emotionele warmte van ouders, zouden jongeren zich dus steeds onafhankelijker kunnen gedragen en mede door deze onafhankelijkheid zou het netwerk meer divers kunnen worden.

Het verband tussen emotionele warmte en de diversiteit van het sociale netwerk bleek niet sterk te zijn. Ook de totale verklaarde variantie van diversiteit van het sociale netwerk was laag. Een verklaring voor deze twee bevindingen kan zijn dat veel meer factoren dan alleen de opvoedingsvariabelen een rol zouden kunnen spelen in de diversiteit van het sociale netwerk; voorbeelden hiervan zijn de factoren deelname aan regulier of speciaal onderwijs, psychologische factoren, leeftijd en sekse, naar welke onderzoek werd gedaan in dezelfde periode dat huidig onderzoek plaatsvond.

Dat overbescherming en afwijzing door ouders geen bijdrage leverden aan de diversiteit van het sociale netwerk van jongvolwassenen met een visuele beperking was niet in overeenstemming met de hypothesen. Het leek het aannemelijk dat deze twee opvoedingsvariabelen een negatief verband zouden hebben met de diversiteit van het sociale netwerk omdat deze variabelen het welzijn ook negatief beïnvloeden. Afwijzing door ouders is gerelateerd aan psychologische problematiek als depressies en gedragsproblemen (Rohner & Britner, 2002), maar volgens resultaten van huidig onderzoek vertonen afwijzing door ouders en diversiteit van het sociale netwerk geen samenhang. Ook overbescherming blijkt niet in verband te staan met de diversiteit van het sociale netwerk, ondanks de mogelijk bijkomende problematiek zoals beperking in de vrijheid en afhankelijkheid.

Wanneer de bevindingen met betrekking tot de eerste drie hypothesen in het perspectief van het ICF-model (zie figuur 1) worden bekeken, blijkt dat de externe factor emotionele warmte een positieve samenhang heeft met de persoonlijke factoren als het zelf- en wereldbeeld, maar ook met de mate van participatie. Het is door de resultaten aannemelijk gemaakt dat wanneer kinderen meer emotionele warmte van de ouders krijgen, zij een meer divers netwerk hebben. Dit komt wellicht doordat zij door de positieve opvoeding die zij ontvingen, betere sociale vaardigheden en onafhankelijkheid hebben ontwikkeld en hierdoor beter kunnen participeren in de maatschappij. De externe factoren afwijzing en overbescherming vertonen

waarschijnlijk wel een verband met de persoonlijke factoren in het ICF-model, maar toch blijkt de negatieve invloed van afwijzing en overbescherming niet bepalend voor de diversiteit van het sociale netwerk die binnen de factor sociale participatie valt.

Geconcludeerd kan worden dat ondanks de negatieve problematiek die samen kan gaan met afwijzing en overbescherming, dit geen negatieve invloed lijkt te hebben op de diversiteit van het sociale netwerk van mensen met een visuele beperking. Wanneer deze conclusie in een breder perspectief wordt getrokken, lijken afwijzing door ouders en overbescherming dus een minder negatieve invloed te hebben op het sociale netwerk van mensen met een visuele beperking, dan in dit onderzoek werd verwacht. Dat er geen negatieve samenhang bestaat tussen diversiteit van het sociale netwerk en de opvoedingsvariabelen afwijzing en overbescherming, is een positieve uitkomst van dit onderzoek, want hoewel sommige jongvolwassenen wellicht overbescherming of afwijzing hebben ervaren als kind, lijkt dit dus geen verband te hebben met de diversiteit van het sociale netwerk.

Implicaties voor de klinische praktijk

Voor de begeleiding van ouders van kinderen met een visuele beperking kan aan de hand van dit onderzoek geïmpliceerd worden dat het nuttig is om te focussen op de acceptatie van het kind met de beperking en geven van emotionele warmte. Het ontvangen van emotionele warmte heeft voor een kind waarschijnlijk een positief effect op de sociale ontwikkeling en de diversiteit van het sociale netwerk op jongvolwassen leeftijd. Omdat overbescherming en afwijzing geen negatief verband hielden met de diversiteit van het netwerk en het erop lijkt dat geen van deze opvoedingsvariabelen veel voorkomt binnen deze doelgroep, is het waarschijnlijk niet effectief om in begeleiding te focussen op deze variabelen. Wanneer ouders te horen krijgen dat hun kind een visuele beperking heeft, is het zinvol om te focussen op de acceptatie van de beperking omdat zij dan zelf inventiever worden in het vinden van oplossingen voor problemen (De Klerk & Greeff, 2011) en vervolgens te focussen op het bieden van emotionele warmte aan alle kinderen binnen het gezin, dus ook het kind met de beperking.

Evaluatie onderzoek deel I

Dat de diversiteit van het netwerk samenhangt met emotionele warmte van ouders is in dit onderzoek bevestigd. Wat werd gesuggereerd, is dat jongeren die meer emotionele warmte van hun ouders ontvangen onafhankelijker zullen worden. Onafhankelijkheid hangt echter ook samen met de ernst van de visuele beperking

(Klarenbeek, 2006). Dit is niet meegenomen in huidig onderzoek en zou een variabele kunnen zijn die het verband tussen overbescherming en diversiteit van het netwerk als het ware onderdrukt.

De variabele afwijzing door ouders bleek niet te voldoen aan de assumptie dat deze normaal verdeeld zou zijn. Afwijzing door ouders was scheef naar rechts verdeeld; relatief weinig mensen gaven dus aan in hun jeugd te zijn afgewezen door hun ouders. Deze scheve verdeling heeft mogelijk invloed gehad op de resultaten van de analyses, waardoor deze minder goed te interpreteren zijn. Dat deze variabele scheef verdeeld is, is overigens wel een positieve bevinding; dat weinig mensen afwijzing door ouders rapporteerden, impliceert dat zij ondanks hun beperking werden geaccepteerd door hun ouders, gezien afwijzing en acceptatie twee uitersten van dezelfde dimensie zijn (Rohner & Britner, 2002).

De variabele diversiteit van het sociale netwerk had wel een bij benadering normale verdeling, door het gebruik van de SNM. Tracy & Abell (1994) hebben in onderzoek naar dit instrument aangegeven dat het lastig is om de betrouwbaarheid en de validiteit van dit instrument te bepalen. De vraag welke er belangrijk zijn voor de participanten is multi-interpretabel. Vooral de term ‘belangrijk’ maakt het een enigszins ambigue begrip. De grootte van het sociale netwerk is met gebruik van de SNM geen betrouwbare uitkomst maat. Een sterk punt van deel I van dit onderzoek is echter dat ondanks dat de SNM wellicht niet geheel betrouwbaar en valide lijkt, de indrukvaliditeit toch voldoende lijkt te zijn. Om de mate van diversiteit van het netwerk te bepalen, is namelijk de grootte van het netwerk niet meegenomen in de berekening; iemand die in vijf sectoren tien mensen noemde, heeft dezelfde score op diversiteit als iemand die in vijf sectoren maar twee mensen noemde. Op deze manier zijn de verschillende mogelijkheden van interpretatie van de ambigue term ‘belangrijk’ enigszins omzeild.

Nog een sterk punt van dit onderzoek is de hoeveelheid participanten. Ondanks de lage prevalentie en grote heterogeniteit van visuele beperkingen is een groep van 289 participanten bereid gevonden om aan het onderzoek deel te nemen. Ook op de gestandaardiseerde procedure voor het afnemen van de interviews is weinig aan te merken. De interviewers waren allen getraind en namen de interviews af aan de hand van een gestandaardiseerde procedure; dit vergroot te de betrouwbaarheid van de dataverzamelingsstrategie.

Onderzoeksvragen deel II

De tweede onderzoeksvraag van huidig onderzoek had betrekking op de houding van maatschappelijk betrokken burgers ten aanzien van jongeren met een visuele beperking; de vraag was wat het kennis- en acceptatieniveau van deze mensen was ten aanzien van de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. De eerste verwachting was dat de maatschappelijk betrokken burgers de sociale participatie van deze doelgroep zullen accepteren, maar het niet makkelijk zullen vinden om dit te faciliteren, omdat er op dit moment weinig reguliere voorzieningen zijn waar deze doelgroep gebruik van kan maken. Uit de kwalitatieve resultaten van deel II is gebleken dat de meeste deelnemers de participatie van jongeren met een visuele beperking wel zouden accepteren. Veel mensen gaven aan hier zelf ook aan bij te willen dragen als dat zou kunnen. Wel is gebleken dat veel onwetendheid heerst over de mogelijkheden en beperkingen van deze doelgroep; veel mensen gaven aan niet goed in te kunnen schatten hoe ze met deze jongeren om moesten gaan. Ook is gebleken dat niet alle instructeurs en docenten iemand met een visuele beperking in hun les zouden kunnen hebben; ze dachten dat dit veel tijd zou kosten en dat zij veel zouden moeten aanpassen. Deze resultaten zijn in overeenstemming met de hypothese.

De Mentor Support interventie die op dit moment ontwikkeld wordt door Sabina Kef en Eline Heppe werd door de participanten van deel II over het algemeen positief beoordeeld. Het leek de groep participanten over het algemeen een goed initiatief en zij dachten dat Mentor Support ook daadwerkelijk zou bijdragen aan de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Een aantal mensen gaf aan zelf bereid te zijn mentor te worden, al wilden ze dan wel meer kennis over (de mogelijkheden van jongeren met) een visuele beperking. Ook werd gedacht dat de deelname van deze doelgroep aan reguliere activiteiten de acceptatie door de maatschappij zou bevorderen; wanneer deze jongeren meer zullen participeren, zal het steeds ‘normaler’ worden dat ze deelnemen aan de samenleving. De kanttekeningen die werden gezet dat er naar moet worden gestreefd de relatie tussen de jongere en de zo gelijkwaardig mogelijk is en dat er sprake moet zijn van een klik tussen de jongere en de mentor.

De verwachtingen met betrekking tot de mening van maatschappelijk betrokken burgers ten aanzien van de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking, overbescherming, afwijzing door ouders en emotionele warmte zijn

bevestigd door de resultaten. De meeste mensen gaven aan dat zij dachten dat emotionele warmte positief zou samenhangen met de mate van participatie en dat overbescherming en afwijzing door ouders negatief zou samenhangen met de mate van sociale participatie van deze doelgroep.

Conclusies en praktijkimplicaties

De belangrijkste conclusies die kunnen worden getrokken uit de resultaten van deel II van huidig onderzoek is dat het aannemelijk is dat Mentor Support positief zal worden ontvangen door de maatschappij en dat er waarschijnlijk genoeg mensen te vinden zijn die bereid zijn om mentor te zijn van een jongere met een visuele beperking, omdat zij denken dat deze interventie een positieve bijdrage levert aan de mate van sociale participatie van deze doelgroep en zij dit als positief beschouwen. Daarnaast is het tevens belangrijk om op te merken dat er in de huidige maatschappij veel mensen aangeven weinig kennis te hebben over de mogelijkheden en beperkingen van mensen met een visuele beperking. Het lijkt erop dat deze groep nauwelijks wordt gezien en dat het nog niet ‘normaal’ is dat deze mensen participeren met behulp van de reguliere voorzieningen. Omdat jongeren met een visuele beperking zelf aangeven zo ‘normaal’ mogelijk te willen zijn (o.a. Kef, 2006), is het belangrijk dat bekend is dat de huidige maatschappij openstaat voor deelname, althans zo is gebleken uit huidig onderzoek. Mentor Support zou een stap in de goede richting kunnen zijn voor zowel de jongeren met de visuele beperking zelf als voor de samenleving, die vanzelf zal wennen aan het feit dat deze jongeren gewoon zullen participeren.

Evaluatie onderzoek deel II

Een sterk punt in deel II van dit onderzoek is de geselecteerde groep participanten, zorgvuldig samengesteld door de studenten. De verdeling van sekse, leeftijden en beroepen was goed. Vooral wat betreft beroepen is een groep participanten gekozen van wie het vrij waarschijnlijk is dat zij met jongeren met een visuele beperking en hun mentor in aanraking zouden kunnen komen. Door Mentor Support komen deze jongeren in aanraking met reguliere voorzieningen als sportclubs, café's en musea; de plaatsen waar participanten voor deel II zijn geworven. Wat wel enigszins opvallend was, was dat het opleidingsniveau hoger lag dan gemiddeld. Waarschijnlijk komt dit door dat een deel van de participanten uit het eigen netwerk van de studenten kwam, waarin zich mogelijk meer hoog opgeleide mensen bevonden.

Wat in het tweede deel van dit onderzoek verbeterd had kunnen worden, is dat de vragen met betrekking tot de opvoedingsvariabelen niet onderbouwd hoefden te worden door de participanten. Wanneer dit wel het geval was geweest, was duidelijker geworden waarom zij dachten dat de opvoedingsvariabelen op deze manier samenhangen met de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. In een vervolgstudie zou kunnen worden onderzocht of de verwachtingen van de maatschappelijk betrokken burgers ook daadwerkelijk kloppen. De samenhang tussen de diversiteit van het sociale netwerk en de opvoedingsvariabelen overbescherming en afwijzing door ouders is door de resultaten van deel I niet bevestigd.

Suggesties voor vervolgstudies

Een suggestie voor een vervolgstudie is om te onderzoeken of de twee opvoedingsvariabelen afwijzing door ouders en overbescherming wel een verband tonen met de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking, zoals werd verwacht door de participanten uit deel II. Ook zou in dit onderzoek de vraag gesteld kunnen worden of emotionele warmte niet alleen samenhangt met de diversiteit van het sociale netwerk, maar ook met de mate van sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. De onderzoekers zouden dan een goede maat voor het construct sociale participatie moeten ontwikkelen en analyseren wat voor verband sociale participatie heeft met de verschillende opvoedingsvariabelen.

Een tweede suggestie voor een vervolgstudie is om te onderzoeken op wat voor manier de sociale participatie samenhangt met de diversiteit van het sociale netwerk. In huidig onderzoek zijn deze twee begrippen niet specifiek met elkaar vergeleken, maar dit zou wel kunnen bijdragen aan een completer beeld van de sociale participatie en het sociale netwerk van jongeren met een visuele beperking. Door resultaten van deel I is bevestigd dat wanneer kinderen meer emotionele warmte ontvangen van hun ouders, het waarschijnlijk is dat het sociale netwerk meer divers is; in deel II is bevestigd dat mensen het waarschijnlijk achten dat kinderen die meer emotionele warmte krijgen ook een hogere mate van sociale participatie hebben. Aan de hand van deze bevindingen lijkt het dus waarschijnlijk dat de diversiteit van het sociale netwerk en de mate van sociale participatie een positief verband met elkaar hebben.

Een laatste suggestie betreft een meta-analyse tussen alle studies die betrekking hebben op opvoeding van kinderen en jongeren met een beperking of chronische ziekte. Ouders van kinderen met een visuele beperking moeten deze accepteren en

hun opvoeding daaraan aanpassen (Nixon 1994), maar dit geldt ook voor ouders die een andere diagnose te horen krijgen, bijvoorbeeld die van een licht verstandelijke beperking, auditieve beperking of een chronische ziekte. Voor deze ouders is het waarschijnlijk ook moeilijk om de balans te vinden tussen te veel en te weinig beschermen, zoals Sacks en Wolffe (2006) beschreven in onderzoek naar ouders van kinderen met een visuele beperking. Onderzocht kan worden bij welke doelgroepen van jongeren met een beperking of chronische ziekte ook sprake is van een kleiner en minder divers netwerk of overbeschermende ouders. Het eventuele *spill over effect* kan verschillende voordelen opleveren. Zo zouden algemene richtlijnen kunnen worden geschreven ouders van kinderen met een beperking die tegen dezelfde soort opvoedingsproblematiek aanlopen. Ook het maken van preventieve interventies die op gehele doelgroep mensen met een beperking kunnen worden uitgevoerd, kan kostenbesparing opleveren omdat de groep ouders van kinderen met een visuele beperking relatief klein is. Hierop aansluitend kan wanneer is gebleken of Mentor Support effectief is, deze interventie wellicht ook op een bredere doelgroep worden ingezet, zoals op jongeren met een auditieve beperking.

Conclusie

Samengevat is in dit onderzoek gebleken dat emotionele warmte een positieve bijdrage levert aan de diversiteit van het sociale netwerk van mensen met een visuele beperking. Afwijzing door ouders en overbescherming blijken de negatieve samenhang met de diversiteit van het sociale netwerk niet te vertonen, ondanks dat dit werd verwacht. Ook blijken maatschappelijk betrokken burgers een positieve houding te hebben ten aanzien van de Mentor Support interventie die is bedoeld om de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te bevorderen, wat impliceert dat het nuttig lijkt om deze interventie te gaan uitvoeren.

Literatuur

- Aluja, A., Del Barrio, V., & Garcia, L. (2006). Do Parents and Adolescents Differ in Their Perceptions of Rearing Styles? Analysis of the EMBU Versions for Parents and Adolescents. *Scandinavian Journal of Psychology* , 47 (2), 103-108.
- De Klerk, H., & Greeff, A. P. (2011, July). Resilience in Parents of Young Adults with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness* , 414-424.
- Del Valle, J. F., Bravo, A., & López, M. (2010). Parents and Peers as Providers of Support in Adolescent's Social Network: a Developmental Perspective. *Journal of Community Psychology* , 38 (1), 16-27.
- Greenberg, M. T., Siegel, J. M., & Leitch, C. J. (1983). The Nature and Importance of Attachment Relationships to Parents and Peers During Adolescence . *Journal of Youth and Adolescence* , 12, 373-386.
- Hombrados-Mendieta, I., Gomez-Jacinto, L., Dominguez-Fuentes, J. M., Garcia-Leiva, P., & Castro-Trave , M. (2012). Types of Social Support Provided by Parents, Teachers and Classmates during Adolocence. *Journal of Community Psychology* , 40 (6), 645-664.
- Huure, T. M., & Komulainen, E. J. (1999). Social Support and Self-esteem Among Adolescents with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness* , 93 (1), 26-38.
- Huxhold, O., Fiori, K. L., & Windsor, T. D. (2013). The Dynamic Interplay of Social Network Characteristics, Subjective Well- Being, and Health: The Costs and Benefits of Socio-Emotional Selectivity . *Psychology and Aging* , 28 (1), 3-16.
- Kef, S. (2006). *Omgaan met Jezelf. Onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking*. Academisch Centrum voor Kinderstudies. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Kef, S. (1997). The Personal Networks and Social Supports of Blind and Visually Impaired Adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness* , 91 (3), 236-245.
- Kef, S., & Decović , M. (2004). The Role of Parental and Peer Support in Adolescents Well-being: a Comparison of Adolescents with and without a Visual Impairment. *Journal of Adolescence* , 27, 453-466.

- Kef, S., Hox, J., & Habekothé, H. (2000). Social Networks of Visually Impaired en Blind Adolescents. Structure and Effect on Well-being. *Social Networks* , 22, 73-91.
- Khaleque, A. (2012). Perceived Parental Warmth, and Children's Psychological Adjustment, and Personality Dispositions: A Meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies* , 297-306.
- Klarenbeek, J. (2006). *Adolescentie en de Invloed van de Visuele Beperking* (Vol. Masterthese Ortopedagogiek). Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Nixon, H. L. (1994). Looking Sociologically at Family Coping with Visual Impairment. . *Journal of Visual Impairment & Blindness* , 88 (4), 329-337.
- Pinquart, M., & Söresen, S. (2000). Influences of Socioeconomic Status, Social Network, and Competence on Subjective Well-Being in Later Life: A Meta-Analysis. *Psychology and Aging* , 15, 187-224.
- Rohner, R. P., & Britner, P. A. (2002). Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence . *Cross-Cultural Research* , 36 (1), 16-47.
- Roy, A. W., Dimigen, G., & Taylor, M. (1998). The Relationship between Social Networks and the Employment of Visually Impaired College Students. *Journal of Visual Impairment & Blindness* , 92 (7), 423-432.
- Sacks, S. Z., & Wolffe, K. E. (1998). Lifestyles of Adolescents with Visual Impairments: An Ethnographic Analysis. *Journal of Visual Impairment and Blindness* , 92, 7-17.
- Sacks, S. Z., & Wolffe, K. E. (2006). *Teaching Social Skills to Students with Visual Impairments, from Theory to Practice*. New York: AFB Press, American Foundation for the Blind.
- Seligman, M. E. (1992). *Helplessness: On depression, development and death*. San Fransisco: Freeman.
- Thompson, S. C., & Sobolew-Shubin, A. (1993). Overprotective Relationships: A Nonsupportive Side of Social Networks. *Basic and Applied Social Psychology* , 14 (3), 363-383.
- Tracy, E. M., & Abell, N. (1994). Social Network Map: Some Further Refinements on Administration. *Social Work Research* , 18 (1), 56-60.
- Tracy, E. M., & Whittaker, J. K. (1990). The Social Network Map: Assessing social support in clinical social work practice. . *Families in Society* , 71 (8), 461-470.

World Health Organisation. (1980). *International Classifications of Impairments, Disabilities and Handicaps: A Manual of Classification Relating to the Consequences of Disease*. Twenty-ninth World Health Assembly, 1976 (p. 80). Geneva: WHO.

World Health Organisation (2001). *International classification of functioning, disability and health: ICF*. Geneva: WHO.

Zebehazy, K. T., & Smith, T. J. (2011). An Examination of Characteristics Related to the Social Skills of Youths with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness* , 00, 84-95.

Illustratie op de voorpagina is gemaakt door de auteur van deze scriptie.

Bijlage 1 Informatiebrief

Amsterdam, mei 2014

Betreft: deelname onderzoek Vrije Universiteit

Geachte meneer/mevrouw,

Graag willen wij u vragen deel te nemen aan ons onderzoek voor onze afstudeerscriptie aan de Vrije Universiteit. Wij zijn derdejaars Bachelorstudenten van de opleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Faculteit Psychologie en Pedagogiek. Onze begeleiders zijn onderzoekers van deze faculteit: dr. Sabina Kef en Eline Heppe MSc. Wij voeren onderzoek uit naar de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking. Onder sociale participatie verstaan wij het actief en naar wens kunnen deelnemen aan de samenleving door activiteiten te ondernemen met vrienden/leeftijdsgenoten, op het werk/onderwijs, tijdens vrijetijdsbesteding et cetera.

Voor jongeren die blind of slechtziend zijn, wordt op dit moment Mentor Support ontwikkeld. Deze interventie is bedoeld om de sociale participatie te bevorderen. Bij Mentor Support zal de jongere een jaar lang gekoppeld worden aan een mentor om samen elke maand activiteiten te ondernemen. Zo krijgt de jongere een steuntje in de rug op de drie domeinen sociale relaties, werk en vrije tijd. Door samen met de mentor activiteiten te ondernemen buitenshuis, krijgt de jongere de mogelijkheid om het sociale netwerk uit te breiden en meer te participeren in de samenleving.

Om Mentor Support een goede start te geven later dit jaar, is het belangrijk om de houding van de maatschappij ten opzichte van dit programma en personen met een visuele beperking in het algemeen te onderzoeken. Met behulp van deze informatie kan Mentor Support verder worden ontwikkeld. Daarom interviewen wij voor ons afstudeeronderzoek verschillende personen uit de maatschappij, zoals medewerkers van een bioscoop, museum of café, trainers van sport en vrijetijdclubs en u bent daar onderdeel van.

Wij vragen u om deel te nemen aan ons interview. Het interview duurt ongeveer 20 minuten, afhankelijk van de antwoorden die u geeft. Uw deelname aan het onderzoek is vrijwillig en u kunt op ieder door u aangegeven moment stoppen met uw deelname. Tussentijds vragen stellen is altijd mogelijk. Al uw gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld en worden alleen voor dit onderzoek gebruikt. Het is mogelijk om u na afloop van het onderzoek een samenvatting van de onderzoeksresultaten te mailen.

Heeft u op dit moment vragen?

Voor vragen kunt u mailen naar j.a.karsten@student.vu.nl of naar s.kef@vu.nl

Wij hopen op uw medewerking. Bij voorbaat dank,

Nesibe Aydin, Ashvita Bisai, Bella van Erp, Annemarie Karsten, & Marilou Strijers

Bachelorstudenten Pedagogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam,
Faculteit der Psychologie en PedagogiekVoor meer informatie kijk op www.psy.vu.nl/verderkijken

Bijlage 2

vrije Universiteit amsterdam

Vragenlijst Sociale Participatie

Voor u ligt een lijst met vragen over Mentor Support. Graag zouden wij u willen vragen de vragenlijst in te vullen om de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking te bevorderen. Wij stellen uw deelname zeer op prijs.

Het interview bestaat uit een vragenlijst die gevolgd wordt door een aantal open vragen. Het interview zal ongeveer 20 minuten duren afhankelijk van de antwoorden die u geeft, waarbij u elk moment in de gelegenheid bent om vragen te stellen. Er is geen goed of fout antwoord. U kunt de lijst invullen door een X te typen in het vak vakje van uw keuze.

Voorafgaand wordt wat algemene informatie over uzelf gevraagd. De vragenlijst wordt anoniem en vertrouwelijk gebruikt, waarbij deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig is en u op elk moment uw deelname kunt beëindigen.

Bij voorbaat hartelijk dank,

Nesibe Aydin, Ashvita Bisai, Bella van Erp, Annemarie Karsten & Marilou Strijers

Bachelorstudenten Pedagogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam

Faculteit der Psychologie en Pedagogiek

Begeleiders: dr. Sabina Kef & Eline Heppe MSc.

Deel 1 Achtergrondgegevens

1. Respondentnummer:

2. Geslacht ☐ Man ☐ Vrouw

3. Leeftijd

4. Nationaliteit

5. Huidig Opleidingsniveau

☐ Basisschool

☐ VMBO/MAVO

☐ HAVO

☐ VWO

☐ MBO

☐ HBO

☐ WO

6. Kent u iemand die blind of zeer slechtziend is? ☐ Ja ☐ Nee

7. Zo ja: Wat is de relatie die u hebt met deze persoon? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Gezinslid

☐ Familielid

☐ Vriend

☐ Kennis

☐ Geen persoonlijk contact

Deel 2 Vragen over uzelf**Hieronder staat een aantal uitspraken over uzelf.****Wilt u de uitspraken lezen en aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens bent? U kunt kiezen uit een schaal met vijf mogelijkheden.**

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
8.Ik weet wat een visuele beperking is					
9.Ik heb de kennis om mij in te kunnen leven in het dagelijks functioneren van iemand met een visuele beperking					
10.Ik zou niet samen willen werken met mensen met een visuele beperking					
11.Mensen met een visuele beperking maken mij angstig					
12.Ik zou geen contact willen hebben met mensen met een visuele beperking					
13.Het hebben van een vriendschap met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden					
14.Het hebben van een romantische relatie met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden					
15.Mensen met een visuele beperking maken mij boos					

Deel 3 Mensen met een visuele beperking

Hieronder staat een aantal uitspraken over mensen met een visuele beperking. Wilt u de uitspraken lezen en aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens bent?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
16.Mensen met een visuele beperking worden minder serieus genomen					
17.Mensen met een visuele beperking vermijden bepaalde sociale situaties					
18.Mensen met een visuele beperking voelen zich op hun gemak in sociale situaties					
19.Mensen met een visuele beperking hebben meer last van schaamte					
20.Mensen met een visuele beperking wekken medelijden op					
21.Goed ziende mensen discrimineren mensen met een visuele beperking					
22.Mensen met een visuele beperking hebben meer hulp nodig dan er nu al geboden wordt					
23.Mensen met een visuele beperking kunnen hetzelfde werk doen als mensen zonder visuele beperking					

Deel 4 Sociale participatie van jongeren met visuele beperking

Er volgen een aantal vragen over sociale participatie, het aanvaarden van de beperking, zelfwaardering en speciaal onderwijs. Hieronder vindt u een korte uitleg over wat wij hiermee bedoelen.

Onder *sociale participatie* verstaan wij het op een actieve en wenselijke manier kunnen deelnemen aan de samenleving door activiteiten te ondernemen met vrienden/leeftijdsgenoten, op het werk/onderwijs, tijdens vrijetijdsbesteding etc.

Onder het *aanvaarden van de beperking* wordt het proces van het zichzelf accepteren, het begrijpen van de beperking en de daaraan verbonden consequenties, verstaan.

Onder *zelfwaardering* wordt de waardeschatting die iemand van zichzelf maakt verstaan. De zelfwaardering is het resultaat van zelfevaluaties over de persoon zelf in relatie tot anderen.

Onder *speciaal onderwijs* verstaan wij als een kind of jongvolwassene met een visuele beperking niet mee kan komen op een reguliere basisschool of als de basisschool niet passend onderwijs kan bieden aan een kind met een visuele beperking, kan de leerling naar een school voor speciaal onderwijs van Visio of Bartimeus.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
24.Man of vrouw zijn speelt een rol bij de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking					
25.Bij meiden verloopt de sociale participatie beter dan bij jongens					
26.Leeftijd speelt een rol bij de sociale participatie van de adolescent met een visuele beperking					
27.Bij jongeren met een visuele beperking in de leeftijdscategorie van 14-24 jaar verloopt de sociale participatie beter dan bij jongeren in de leeftijdscategorie van 25-plus.					
28.Kinderen met een visuele beperking die door hun ouders teveel worden beschermd, participeren minder goed in de maatschappij.					
29. Kinderen die worden afgewezen door hun ouders vanwege hun visuele beperking, participeren minder goed in de maatschappij.					
30. Kinderen met een visuele beperking die veel emotionele warmte ontvangen van hun ouders, participeren beter in de maatschappij.					
31.Mensen met een visuele beperking kunnen hetzelfde werk doen als mensen zonder visuele beperking					
32. Broers en/of zussen spelen een belangrijke rol bij de sociale participatie van visueel gehandicapte jongeren					
33. Hoe groter het aantal broers en/of zussen hoe beter de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking					

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
34. Een goede relatie met broers en/of zussen bevordert de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking					
35. De mate van zelfwaardering bij de adolescent met een visuele beperking draagt bij aan de sociale participatie in de maatschappij					
36. De mate van aanvaarding van de beperking bij de adolescent met een visuele beperking draagt bij aan de sociale participatie in de maatschappij.					
37. Bij jongeren met een visuele beperking die ooit speciaal onderwijs hebben gevolgd, verloopt de sociale participatie beter dan jongeren die nooit speciaal onderwijs hebben gevolgd					
38. Jongeren met een visuele beperking van het speciaal onderwijs zullen meer baat hebben bij activiteiten met een mentor dan jongeren met een visuele beperking die het regulier onderwijs volgen					

Er zal nog een aantal open vragen met betrekking tot de sociale participatie van jongeren met een visuele beperking worden gesteld.

Alvast hartelijk bedankt voor uw tijd en medewerking. Als u geïnteresseerd bent in de uiteindelijke resultaten en de samenvatting van het onderzoek kunt u hier onder uw e-mailadres achterlaten..

Met vriendelijke groet,

Nesibe Aydin, Ashvita Bisai, Bella van Erp, Annemarie Karsten, & Marilou Strijers

Deel 5. Open vragen over de sociale participatie

Respondentnummer herhalen:

39. Denkt u dat jongeren met een visuele beperking (zonder andere beperking) goed sociaal kunnen participeren in de maatschappij? Waarom?

40. Instructeur/docent: Stel dat een jongere die niet goed kan zien mee komt doen aan uw les.
Hoe zou u reageren?

Gezin/vrienden: Stel dat een jongere die niet goed kan zien bij u thuis komt

Hoe zou u reageren?

41. Denkt u dat u een positieve bijdrage zou kunnen leveren van een nog grotere of betere participatie van jongeren met een visuele beperking?

Ja/nee

Is dat op dit moment al zo?

Bent u bereid om dit te doen?

- Hoe komt dat?
- En wat nog meer?

- b. En wat nog meer?

This image shows a full page of blank primary-ruled paper. It features multiple sets of horizontal lines designed for handwriting practice. Each set consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, providing a guide for letter height and placement. The lines are evenly spaced across the entire page.

42. Hoe denkt u over Mentor Support?

Hoe zou u reageren?

[illegible]

Deel 5 aan vragenlijst vastnieten! Zorg dat de respondentnummers overeenkomen.